

Som såväl tidningen Dagen som Kyrkans tidning uppmärksammat, föreslår en statlig utredning att verksamheten jourhavande präst ska tas bort från larmnumret 112 (SOU 2013:33 En myndighet för alarmering. Betänkande av Alarmeringstjänstutredningen, Stockholm 2013).

Samordnare för jourhavande präst, Monica Eckerdal, har i dessa tidningar angett skäl för vad som gör det angeläget att jouten finns kvar under 112. Ett kyrkligt remissvar är också att vänta inom kort.

Jag vill i den här artikeln ta upp de dilemman ett sådant beslut kan medföra, men också undersöka vilka möjligheter till förändring och utveckling ett om än ovälkommet besked kan skapa möjlighet till.

Jourhavande präst kom till som lokala initiativ i slutet på 1950-talet. Idag har utveckling gått mot att allt fler stift samordnar sin verksamhet med särskilt anställda präster för denna uppgift. Antal uppringda samtal till jourhavande präst har stadigt ökat. I

verksamhetsrapporten för 2012 "112 i Sverige", sägs att 12,5 % av de vidarekopplingar som görs sker till jourhavande präst. Det är en hög siffra. Den statliga utredningen föreslår nu att verksamheten flyttas från 112 tillsammans med ett flertal andra funktioner;

"Sådana larm eller nödanrop som inte uppfyller dessa prioriteringskriterier bör därför hänvisas till andra kontaktpunkter i samhället, t.ex. sjukvårdsrådgivning eller de olika informationsnummer som under senare utvecklats och tagits i bruk, t.ex. Polisens 114 14 och det nyligen inrättade 113 13. Nödnummer 112 och Alarmeringsmyndighetens verksamhet bör inte heller omfatta sådana hänvisningstjänster som gällt jourhavande funktioner i samhället, t.ex. jourhavande präst, eller narkotikatips. Ansvariga myndigheter och samhällsaktörer bör i stället anvisa lämpliga kontaktnummer."

Jourhavande präst är idag en etablerad och välkänd verksamhet som är djupt rotad i människors medvetande. De präster som möter människor nattetid som jourhavande präst är påfallande kompetenta för sin ofta komplicerade uppgift. Det finns idag bra fortbildning och samordnande funktioner till stöd för verksamheten. Men också själva uppdraget ökar ständigt prästernas kompetens. Samtalens karaktär och de uppringandes behov rör sig över ett brett spektrum och prästen har att ta ställning till akuta kriser, långvarigt grubblande, relationsfrågor, psykisk sjukdom, missbruk och allvarliga tvivel på meningen med livet. Inte sällan ställs man inför samtal där den uppringande mer eller mindre uppenbart missbrukar möjligheten att få tala med en präst i natten. De präster som är verksamma inom jourhavande präst blir därför ofta specialiserade generalister. De möter det mesta. Som grupp är de därför

en stor tillgång för Svenska kyrkan, som borde kunna tas i anspråk också för utbildning och handledning av kollegor i församlingsverksamhet.

Sedan flera stift gjort det möjligt att inneha tjänst eller del av tjänst som jourhavande präst, har uppdraget också gett möjlighet till alternativa utvecklingsvägar för den enskilde prästen. Präster som vill fördjupa sig i själavård hittar här ett meningsfullt arbete. Jag har också mött präster som av olika anledningar inte finner sig till rätta i stora arbetslag, men som däremot trivs i verksamheten för jourhavande präst.

Monica Eckerdal har gett goda argument för att jourhavande präst bör finnas kvar hos 112. Det är ett välkänt telefonnummer som ger möjlighet för alla att ringa upp och få kontakt. Även då kontantkortet är tömt är kan man ringa nödnumret. Det finns därmed inga ekonomiska hinder att söka kontakt. Jourhavande präst är en verksamhet som bidrar till suicidprevention.

Till det vill jag lägga ytterligare ett viktigt argument. Genom att jourhavande präst hör hemma under larmnumret 112 finns en tydlig koppling till samhälle och samhällsnytta. Om betänkandet får som det vill ska Svenska kyrkan själv ha ansvar för nummer och verksamhet. Jag ser därmed en risk att verksamheten lätt kan komma att marginaliseras och rent av försvinna i framtiden. Den kyrkliga klåfingrigheten att spara på de fattiga och ge till de rika i sin verksamhet har ofta tendens att drabba specialiserad och riktad verksamhet, likt exempelvis Sjukhuskyrkan. Samordningen med 112 skyddar jourhavande präst också i ett inomkyrkligt perspektiv då det inte är lika lätt plocka bort en verksamhet som är förankrad i en samhällskontext.

Dessutom tror jag att jourhavande präst är betydelsefullt för 112 genom att det avlastar verksamheten från uppringare som inte befinner sig i akut fara eller nödsituation. Tanken i SOU att renodla samtalen till 112 får mig nästan att dra på munnen. All erfarenhet visar att människor inte låter sig renodlas så lätt. Man ringer de nummer och söker de vägar man har till hands. När det kommer ”udda” samtal till 112 med vilsna människor i kris har jourhavande präst varit en möjlighet för operatören att slussa ett samtal vidare. Människor som inte först tänkt sig komma till jourhavande präst när de ringt 112 har sedan fått god hjälp av den präst de fått tala med.

Däremot är jag kluven till att så ensidigt betona jourhavande prästs funktion och nytta som suicidprevention. Jag förstår att det är ett gångbart och viktigt argument för att bevara verksamheten inom 112. Redan då jag var pastoratsadjunkt på 80-talet var argumentet för att få präster sitta med i jouren att den räddar liv. Vi som tog på oss uppdraget insåg att jouren handlar om så mycket annat, på gott och ont. Tankar om självmord kan också användas som

ett påtryckningsmedel av den uppringande för att styra samtalet och ta kontroll över det. Det gynnar inte verksamheten om den kommer att utvecklas till och uppfattas som en linje för suicidprevention. Det är självklart att varje gott och empatiskt samtal understödjer människors förmåga och mod att leva vidare. Men också att varje mänsklig kris innebär ett tvivel om livets mening och att varje djupt samtal också berör död och meningslöshet. Om jourhavande präst uppfattas som verksamhet för suicidprevention får det många att avstå gör bruk av möjligheten.

Jag möter idag allt fler patienter inom psykiatrin som uttrycker en ökad frustration över de ständiga frågor man får om självmordstankar, när man vill lyfta andra väsentliga frågor. Man upplever att syftet med de frågorna mer handlar om att skydda läkare och psykologen från att begå misstag än att vara patienten till hjälp. Självmordstankar har blivit en slags shibolet som avgör om man ska få hjälp eller inte. Man bör därför vara mer sparsam med att ensidigt använda argumentet om jourhavande präst som suicidprevention. Det reducerar såväl konfident och präst till en slags psykologisk och andlig materialism. Självmordsprevention är ett viktigt och prioriterat arbete. Men dess uppgift är inte att skydda behandlare från klander och motivera verksamhet.

Det finns också skäl att ifrågasätta 112 som platsen för jourhavande präst. Ett sådant argument är att 112 begränsar formen för jourhavande präst till en enda kommunikationsform, när vi samtidigt talar mer med varandra via nätet. Kopplingen till 112 gör det svårt att utveckla verksamheten med nya kommunikationsvägar. De flesta stödverksamheter via telefon som jourhavande präst, Nationella hjälplinjen, Jourhavande medmänniska, BRIS samt olika stödföreningar brottas med ett återkommande problem när människor gör missbruk av möjligheten till kontakt. Det kan handla om vaneringar (ibland också kallade återringare), mytomani, rättshaverism och olika perversioner. Erfarenheter från andra stödverksamheter visar att denna grupp minskar drastiskt om man för kommunikationen via nätet som en chatt. I mitt arbete har jag haft förmånen möta frivilliga vid Tjezonen i Stockholm. Där sker all dialog som chatt där man får vara anonym. Tjezonen har nästan inga problem alls med människor som missbrukar deras verksamhet. En liknande organisation som hade en telefonjour fick lägga ned sin verksamhet på grund av ett stort missbruk av den. Det tycks som om kommunikation via nätet ger bättre möjlighet att nå de målgrupper man önskar.

Om jourhavande präst lämnar 112 finns bättre möjligheter att skapa alternativa dialogforum. Det kunde då vara möjligt att dela upp olika problemområden och åldersgrupper på särskilda nummer: unga, äldre, sorg, relationsfrågor, sjukdom, livsfrågor mm. Vill vi verkligen minska

antalet självmord vore en verksamhet riktad mot barn, tonåringar och unga vuxna en viktig satsning, som också ligger i linje med Svenska kyrkans prioritering av barn och unga. En kyrklig ”växel” som slussar samtal till rätt lyssnare och präst skulle här också vara en kreativ lösning. Men här sätter kopplingen till 112 gränser, liksom biskoparnas betänkande om tystnadsplikten sedan två år antagen av Kyrkomötet.

Om jourhavande präst ska finnas kvar inom 112 måste frågan också förr eller senare infinna sig varför den enbart ska bedrivas av Svenska kyrkan. På samma sätt som Sjukhuskyrkan och Andlig vård i kriminalvården är ett ekumeniskt samarbete, borde i så fall även jourhavande präst ingå under Sveriges Kristna Råd.

Inte desto mindre vill jag själv argumentera för att jourhavande präst finns kvar under 112. Kanske kan man komplettera verksamheten med möjlighet till chatt via nätet och riktade samtal via 020- nummer. Att jourhavande präst hör hemma under 112 är en viktig påminnelse för Svenska kyrkan och dess beslutsfattare om ansvaret för människor i sköra och smärtsamma situationer. På samma sätt som det påminner samhället om att en kris i livet inte enbart berör praktiska frågor som skydd och sjukvård utan även existentiella frågor i ett förtroligt samtal. För ingendera av parterna bör dessa insikter försvinna i ett anonymt 020-nummer.

Jakob Carlander